

Η ατέρμονη αναμέτρηση με το χρόνο ως απόπειρα ψυχικής οργάνωσης: Το παράδειγμα του Σισύφου

Μαρίνα Σκουρτέλη, Μαργαρίτα Πετεινάκη, Νίκος Τάκης, Φώτης Μπόμπος

Στην παρούσα ομάδα εργασίας επιχειρείται η προσέγγιση της σχέσης του χρόνου με το ασυνείδητο μέσα από το μύθο του Σίσυφου. Στην αρχαία ελληνική μυθολογία, ο Σίσυφος έμεινε γνωστός για τις απάτες που διέπραξε απέναντι στους θεούς. Ξεγέλασε και φυλάκισε τον Θάνατο, ενώ έκλεψε και χρόνο ζωής που δεν του αναλογούσε, πείθοντας την Περσεφόνη και τον Άδη να του επιτρέψουν να επιστρέψει στην ζωή. Η τιμωρία του ήταν να σπρώχνει εσαεί έναν βράχο στην κορυφή ενός λόφου, ο οποίος, λίγο πριν φτάσει στην κορυφή, κατακυλούσε πάλι στους πρόποδες. Καταφέρνει όσο είναι εν ζωή, έστω και παροδικά, να επικρατήσει έναντι του νόμου των θεών, αντιστρέφοντας την τάξη των πραγμάτων που αυτοί είχαν ορίσει.

Ο μύθος ενσαρκώνει την πανανθρώπινη προαιώνια επιθυμία της κατάργησης του χρόνου και της επικράτησης επί του θανάτου. Στην τιμωρία για την «ύβριν» του Σίσυφου, την οποία υπομένει αγόγγυστα, προτείνεται πως ενυπάρχουν ταυτόχρονα η επιβολή του ευνουχισμού, ως λύση της σύγκρουσης με τον πατέρα, αλλά και η φαντασίωση της συνέχειας της σύνδεσης με την αρχαϊκή μητέρα, μέσα από την αέναη και αδιάλειπτη ενασχόληση με το βράχο, που σύμφωνα με τον Bunker (1953) αποκτά τη λειτουργία του μητρικού στήθους. Ικανοποιείται επομένως φαντασιωσικά η επιθυμία της επανένωσης με την μητέρα, σε ένα «ωκεάνιο συναίσθημα» ευδαιμονίας.

Κατά την Άννα Ποταμιάνου (1993), η τιμωρία του Σίσυφου προσιδιάζει στην ψυχική λειτουργία των μεταιχμιακών οργάνωσης. Ο Σίσυφος υπό αυτό το πρίσμα, είναι εγκλωβισμένος σε έναν φαύλο κύκλο από τον οποίο δεν μπορεί να ξεφύγει. Δεν μπορεί ούτε να ζήσει αλλά ούτε και να πεθάνει. Επαναλαμβάνει το κοπιώδες έργο του ατέρμονα, σε μία απόπειρα ψυχικής οργάνωσης, η οποία όμως διαφεντεύεται από την ενόρμηση του θανάτου. Το αποτέλεσμα είναι η αδυναμία της οποιασδήποτε σύνδεσης και νοηματοδότησης. Σε μια Κλαϊνική θεώρηση, αποτυγχάνει να μεταβεί από την παρανοειδή-σχιζοειδή στην καταθλιπτική θέση. Αδυνατεί να πραγματοποιήσει οποιαδήποτε διαδικασία πένθους για τα κατεστραμμένα εσωτερικά του αντικείμενα. Αποκλείεται έτσι οποιαδήποτε πιθανότητα για επανόρθωση και επιβάλλεται, ως αναπόδραστο πεπρωμένο, η επανάληψη (Weiss, 2020).